

Zgrada Eastman: dragulj briselske baštine za Kuću europske povijesti

SAŽETAK

Zgrada Eastman, smještena u samom srcu četvrti Leopold i u blizini europskih institucija, udomit će Kuću europske povijesti koja će posjetiteljima otvoriti vrata u drugoj polovici 2016. Odabirom i renovacijom nekadašnje stomatološke klinike istaknuta je povijesna vrijednost tog značajnog objekta briselske i europske baštine. Stomatološku kliniku osnovao je George Eastman, osnivač poduzeća Kodak, a izgrađena je 1935. godine u parku Leopold koji je od kraja 19. stoljeća prepoznatljiv po svom znanstvenom sadržaju, ali je i popularno mjesto za provođenje slobodnog vremena. Zgrada, u kojoj je isprva bila smještena javna klinika, zatim obrazovna ustanova te naposljetku dom za starije osobe, od 1985. u najmu je Europskog parlamenta koji je u nju smjestio svoje administrativne službe, tiskaru i jaslice. Tijekom godina u njoj su bila i druga europska tijela, odnosno Europski ombudsman i Revizorski sud. Europski parlament je 2009. odlučio da će nakon ambiciozne renovacije i proširenja zgradu Eastman namijeniti Kući europske povijesti, čiji je cilj predstaviti europsku povijest u posljednja dva stoljeća izrazito modernom muzeografijom. Tako će zgrada Eastman i dalje imati pedagošku ulogu i svoja će vrata otvoriti javnosti, ali ovaj puta na drugačiji način.

Izvor: Arhitektonski studio Chaix & Morel et Associés, Paris JSWD, Köln Image: © E.Young / AACMA - JSWD.

Sadržaj brifinga:

- George Eastman, filantrop
- Park Leopold i stomatološka klinika
- Klinika Eastman, prostor znanosti i solidarnosti
- Klinika i Europski parlament
- Faze prenamjene
- Projekt Kuće europske povijesti
- Ključna literatura

George Eastman, filantrop

George Eastman rođen je u Watervilleu (savezna država New York, SAD) 1854. godine. Bez roditelja je ostao još kao dječak pa je s 14 godina počeo raditi, isprva u sektoru osiguranja, a zatim u banci, ali zahvaljujući fotografiji svoj je istinski poziv otkrio deset godina kasnije. U tom je razdoblju bez predaha radio u majčinoj kuhinji na pojednostavljenju fotografske tehnike razvijajući suhu ploču koju je patentirao 1880. Revolucija fotografskog medija dogodila se četiri godine kasnije, kada je Eastman izumio celuloidni film, čime je otvorio put kinematografiji. Poduzeće Kodak, kojim je i stekao bogatstvo, osnovao je 1888.

George Eastman bio je poznat po svojoj velikodušnosti: veliki dio svog bogatstva dao je u dobrotvorne svrhe, a trećinu dionica poduzeća zaposlenicima, što je bio i početak sustava radničkog dioničarstva. Pogađao ga je nedostatak pažnje i općenito brige za zdravlje usta i zubi djece iz siromašnih obitelji te je stoga financirao osnivanje prvog stomatološkog instituta koji je 1917. otvoren u Rochesteru (savezna država New York), domu prve tvornice Kodak. U tom se institutu stanovništvu pružala besplatna stomatološka njega, a George Eastman nastavio je istim putem i osnovao slične institute u Londonu, Rimu, Parizu, Stockholmu i Bruxellesu. Eastman je 1931. darovao milijun dolara Odboru za socijalnu pomoć Grada Bruxellesa za otvaranje prvog stomatološkog instituta za pružanje besplatne njege siromašnoj djeci gradske aglomeracije. Za lokaciju tog instituta izabran je teren od 2000 kvadratnih metara uz sam rub parka Leopold, a 1934. postavljen mu je i kamen temeljac.

Park Leopold i stomatološka klinika

Park Leopold kao prostor namijenjen znanosti

Sredinom 19. stoljeća park Leopold je kao ostatak nekadašnje doline Maelbeek bio mjesto dokolice i mondenog života uređen u stilu engleskog vrta. Ondje se prvenstveno dolazilo uživati i vidjeti zanimljivosti Kraljevskog društva za zoologiju, hortikulturu i rekreaciju sve dok početkom 20. stoljeća belgijski industrijalac Ernest Solvay nije predložio da se ondje izgradi muzej znanosti. Znanost je bila njegova strast, a redovno je organizirao susrete najvećih znanstvenika svoga doba, među kojima su bili Marie Curie, Henri Poincaré, Albert Einstein i Paul Langevin. Uz potporu Grada Bruxellesa i privatnih mecena ubrzo je u parku otvoreno pet novih ustanova: instituti za fiziologiju, higijenu, anatomiju i sociologiju te poslovna škola. Tijekom 1920-ih ti su instituti redom preselili na novi kampus Slobodnog sveučilišta u Bruxellesu. Stomatološki institut George Eastman započeo je s radom 1935. nakon svečanog otvorenja kojem su nazočili kralj Leopold III. i kraljica Astrid, svega mjesec dana prije svoje tragične smrti. Srednja škola Émile Jacqmain 1955. preseljena je u prostorije nekadašnjeg instituta za fiziologiju.

Michel Polak (1885. – 1948.)

Michel Polak bio je arhitekt švicarskog porijekla rođen u Meksiku, koji je nakon studija u Zürichu i Parizu uglavnom radio u Belgiji. U Bruxellesu je, najčešće u stilu art décoa, projektirao neke od najznamenitijih zgrada, odnosno otmjene hotele ili gradske palače (*hôtel particulier*) kao što je vila Empain. Danas su u dvije njegove zgrade smještene europske institucije: Europsko vijeće u zgradi Résidence Palace i Kuća europske povijesti u zgradi Instituta Eastman.

Izgradnja stomatološke klinike

Nacrti su izrađeni po uzoru na kliniku u Rochesteru, a izgradnja Instituta Eastman ciljano je povjerena arhitektu Michelu Polaku, koji je za izvršenje radova i unutarnje uređenje angažirao poznata lokalna poduzeća. Pročelje zgrade opločeno je bijelim kamenom, a samu zgradu čini središnji dio veličine 15 x 31,4 metra i dva bočna isturena krila veličine 11,4 x 35,4 metra. Monumentalno stubište u plavom kamenu vodi do predvorja ukrašenog kipovima u reljefu u koje se ulazi kroz veličanstvena vrata obrubljena dekorativnim okvirom od kovanog željeza. Unutrašnja stolarija izrađena je u stilu 1930-ih od skupocjenog drveta uvezenog iz Konga. U bočnim se krilima nalaze predavaonica, mali muzej ortodontije, knjižnica, garderoba i sanitarni čvorovi. Na katu su smještene prostorija s rendgenskim uređajem, posebne dvorane za stomatološku kirurgiju, anesteziju ili vađenje zubi, spavaonice za djevojčice i za dječake i laboratoriji. Na prvom katu središnjeg dijela u velikom prostoru osvijetljenom širokim prozorima s metalnim okvirima nalazi se 26 modernih zubarskih stolaca raspoređenih u tri niza.

Slika 1. – Izgradnja Instituta Eastman, 1934.

© University of Rochester Medical Center, Eastman Institute for Oral Health

Klinika Eastman, prostor znanosti i solidarnosti

Klinika je, kao rezultat ozbiljnog promišljanja o higijeni, bila opremljena najmodernijim medicinskim materijalom, ali isticala se i pažnjom posvećenom mladima koji je posjećuju. Vođen idejom da klinika djeci mora biti što privlačnija i ne podsjećati ih na svoju bolničku funkciju, Polak je bijelu boju zidova i podova uspio zamijeniti cijelom paletom drugih boja. Tako je čekaonica, između ostalog, bila ukrašena zidnim freskama belgijskog slikara Camillea Barthélémyja koje su dočaravale razne prizore iz najpoznatijih La Fontaineovih basni, a njezino je središte krasila brončana volijera s egzotičnim pticama koje su zabavljale djecu dok su čekala pregled. U tom je razdoblju u Institut Eastman na liječenje dolazilo otprilike 150 djece dnevno, za studente stomatologije Institut je imao obrazovnu funkciju, a u konferencijskoj dvorani kapaciteta više od 150 sjedećih mjesta održavali su se znanstveni susreti.

Klinika i Europski parlament

Od 1955. u zgradi je istovremeno smješten i dom za starije osobe, odnosno dom Eastman. Nakon što su se u okviru Instituta više od 50 godina pružale stomatološke usluge, Centar za socijalnu pomoć Bruxellesa (Centre public d'aide sociale – CPAS) odlučio je obustaviti medicinsku djelatnost, zatvoriti dom za starije osobe i zgradu prenijeti u svoje privatno vlasništvo. Budući da je od 1970-ih bio smješten u nepraktičnom prostoru na adresi Boulevard de l'Empereur i zbog predviđenog porasta aktivnosti klubova zastupnika i parlamentarnih odbora u Bruxellesu, Europski je parlament odlučio izgraditi novu zgradu u ulici Belliard, koja će biti u najmu belgijske vlade i podnajmu Parlamenta. Zgrada Eastman nalazila se u samoj blizini ulice Belliard¹ i od 1985. godine CPAS ju je iznajmljivao Europskom parlamentu. Ugovor o najmu više je puta produžen prije no što je Parlament 2008. sklopio ugovor o dugoročnom najmu u trajanju od 99 godina.

Godina 1985. važan je datum u povijesti

institucija jer je Parlament donio rezoluciju o razvoju svog djelovanja u Bruxellesu i o izgradnji polukružne dvorane za sjednice kapaciteta najmanje 600 sjedećih mjesta². Budući da države članice, suprotno želji Parlamenta, nisu postigle dogovor o jedinstvenom sjedištu za sve europske institucije, Parlament je odlučio iskoristiti onoliko manevarskog prostora koliko mu omogućuju Ugovori i reorganizirati svoj način rada. Tada je u pripremi bio Jedinstveni akt kojim se uloga Parlamenta trebala ojačati te je Parlament 1983. u tom kontekstu i po drugi puta plenarnu sjednicu organizirao u Bruxellesu u Kongresnoj palači u ulici Ravenstein. Ta je sjednica, međutim, ostala zapamćena po tehničkim problemima i zaključku da je Parlamentu potrebna vlastita infrastruktura³ koja više odgovara njegovu radu i nadolazećem proširenju (pristupanje Španjolske i Portugala 1986.).

Godine 1986. samo 11 % zaposlenika Parlamenta radilo je u Bruxellesu, a prema podacima iz 1983. bili su smješteni u 413 ureda u ulici Belliard i njih 80 u ulici Remorqueur. Međutim, dužnosnicima Parlamenta nedostajalo je uredskog prostora tako da je u iščekivanju izgradnje nove infrastrukture najam zgrade Eastman bio potpuno logičan potez. U Institutu Eastman od 1985. održane su brojne konferencije, a otvorene su i kafeterija, tiskara, dvorane za sastanke, sve dok 1993. taj prostor nije prenamijenjen u jaslice koje su mogle primiti otprilike 220 djece zaposlenika. U zgradu su nakon toga bile smještene različite europske udruge kao što su Femmes d'Europe (Žene Europe), zaklada Pégase i zborovi Europskih zajednica. Tijekom godina, u nekim

Slika 2. – Čekaonica Instituta Eastman s volijerom, 1935.

Izvor: Archives d'Architecture Moderne, Bruxelles

od prostorija poslovale su i određene službe Europskog ombudsmana i Revizorskog suda.

Park Leopold je sa svojim brojnim objektima poput Instituta Pasteur ili knjižnice Solvay 1976. proglašen djelomično zaštićenim kulturnim dobrom. Sama zgrada Eastman u cijelosti nije obuhvaćena tom zaštitom, ali njezino pročelje okrenuto prema parku Leopold jest. Zbog toga je, u svjetlu revitalizacije parka Leopold, zgradu Eastman bilo jednostavnije renovirati i povećati njezinu kulturnu vrijednost. Predsjedništvo Europskog parlamenta odobrilo je 17. lipnja 2009. da se zgrada Eastman namijeni za Kuću europske povijesti.

Faze prenamjene

Parlament je u srpnju 2009. objavio međunarodni natječaj u tri faze. Tijekom cijelog natječaja posebna se pažnja posvećivala elementima kao što su muzeografski koncept projekta, pristup osoba sa smanjenom pokretljivošću, analiza potreba i procjena troškova poslovanja ili utjecaj na okoliš i energetska učinkovitost zgrade. Posljednja je faza natječaja završena 2011. proglašenjem pobjednika, odnosno skupine koju čine arhitektonski studio Chaix & Morel i suradnici iz Francuske, JSWD Architekten iz Njemačke i TPF iz Belgije. Njihov je nacrt prije svega obuhvaćao suvremeno proširenje te restauraciju izvorne fasade i pojedinih dvorana kako bi se zadržao povijesni izgled objekta. Za smještanje cjelokupnog predviđenog programa u zgradu bilo je potrebno dvostruko proširiti postojeću površinu: projekt je tako obuhvatio i stražnje dvorište te krovnište zgrade. Nadogradnjom tri kata poštovala se i dodatno naglasila početna kompozicija objekta koja se temelji na središnjem dijelu koji je u prvom planu i krilnoj simetriji. Na nekadašnjem krovu ispod staklene omotnice kojom je izvedeno proširenje zgrade naziru se neprozirne prizme koje na izgled lebde u toj staklenoj kutiji.

Trošak radova za proširenje i renovaciju zgrade procijenjen je 2012. na 31 milijun eura, a trošak izložbe, čiji je velik dio namijenjen višejezičnosti, na 21,4 milijuna eura. Za vrijeme trajanja arhitektonskog natječaja u pitanje su

dovedeni primjerenost cijelog projekta i njegovo buduće mjesto u briselskom arhitektonskom pejzažu. Slične su se rasprave, što je i razumljivo, održavale i tijekom izgradnje drugih velikih muzeja posljednjih godina. Parlament je tu raspravu podržao organizacijom izložbe kandidiranih projekata i samog pobjednika natječaja 2012. godine, a organizirao je, između ostalog, i brojne sastanke s udrugama građana.

Slika 3. – Projekt Kuće europske povijesti - bočni pogled

Izvor: Arhitektonski studio Chaix & Morel et Associés, Paris JSWD, Köln Image: © E.Young / AACMA - JSWD

Projekt Kuće europske povijesti

Ideja otvaranja muzeja posvećenog Europi nije nikakva novost. Europska komisija već je od 1990-ih namjeravala otvoriti europske prostorije u različitim poznatim europskim muzejima⁴. Privatni projekt Muzeja Europe pokrenut je 1997. u Bruxellesu, a rezultirao je dvjema uvodnim izložbama i jednom putujućom izložbom.

Više je europskih zemalja razmišljalo o otvaranju velikih nacionalnih muzeja. Njemačka je doživjela uspjeh s muzejom *Haus der Geschichte* u Bonnu. S druge je strane projekt *Nationaal Historisch Museum* koji je nizozemski parlament pokrenuo 2006. napušten 2010., kao i projekt Kuće francuske povijesti koji je podržavao tadašnji predsjednik Nicolas Sarkozy, ali se od njega odustalo zbog prevelikih troškova (80 milijuna eura) i kritika protiv takvog nacionalnog sadržaja. Suprotno tomu, u Washingtonu (SAD) od kraja Hladnog rata niklo je mnogo muzeja čiji postav nije usmjeren na nacionalno veličanje (*United States Holocaust Memorial Museum*, *National Museum of the American Indian*).

U tom se kontekstu projekt Kuće europske povijesti, koji je službeno predstavio Hans Gert Pöttering u svom inauguralnom govoru 2007. kada je postao predsjednik Europskog parlamenta, doimao vrlo ambicioznom. Odbor stručnjaka u sastavu od devet povjesničara i stručnjaka muzeologije iz cijele Europe osnovan je u prosincu 2007.,⁵ a u rujnu 2008. predstavio je ideju o Kući europske povijesti⁶. Tada je odlučeno da će glavni cilj Kuće europske povijesti biti da svim osobama neovisno o njihovu porijeklu i svjetonazorima približi noviju europsku povijest stavljajući je u kontekst prethodnih stoljeća, koja su oblikovala ideje i vrijednosti kroz ponekad dugotrajne i teške procese. Muzej građanima želi omogućiti i kritički osvrt na povijest europskih integracija, njezine pokretače, perspektive i izazove⁷. Stoga je Kuća europske povijesti zamišljena kao prostor neformalnog učenja unutar kojega se posjetitelju pruža prilika da stekne nova znanja. Sadržaj Kuće europske povijesti trebao bi u potpunosti prožeti posjetitelja, potaknuti u njemu zanimanje za povijest, koja mu je predstavljena na vrlo osoban način, i pobuditi njegovu znatiželju o trenutačnim zbivanjima u Europi. Kuća europske povijesti predstavlja povijest europskih integracija u širem kontekstu europske povijesti 20. i 21. stoljeća i na taj način nadopunjuje postav *Parlamentarija*, otvorenog 2011., koji je usmjeren na povijest izgradnje Europe i funkcioniranje Europskog parlamenta. Posjetitelji europske četvrti moći će posjetiti obje institucije kao i

Slika 4. – Projekt Kuće europske povijesti - pogled iznutra

Izvor: Arhitektonski studio Chaix & Morel et Associés, Paris JSWD, Köln
Image: © E.Young / AACMA - JSWD

druga relevantna mjesta, poput vijećnice, esplanade i protokolarnog ulaza te će se na taj način upoznati s cjelokupnim načinom rada Europskog parlamenta u kontekstu europske povijesti.

U središtu Kuće europske povijesti bit će stalni postav koji će prikazivati događaje od 19. stoljeća sve do naših dana uključujući kataklizme Prvog i Drugog svjetskog rata, previranje u doba Hladnog rata, pad željezne zavjese i Berlinskog zida, produbljene europske integracije, s kratkim digresijama o počecima kontinenta, srednjem vijeku i modernom dobu.

Postav izložbe se na različitim katovima muzeja nadopunjuje kronološkim i tematskim slijedom. Stalnim će se postavom provlačiti brojne analize iz različitih perspektiva čime će se posjetitelje potaknuti na razmišljanje. Posljednji kat, čiji je strop „otvoren” prema nebu, ilustrira neograničene mogućnosti europske budućnosti. Ondje će se nalaziti i prostor za opuštanje u kojem će posjetitelji moći sabrati dojmove. Kuća europske povijesti nadahnuta je brojnim pedagoškim sadržajima suvremenih muzeja kako bi posjetitelji tijekom posjeta aktivirali sva osjetila, a u tu svrhu poslužili su brojni predmeti, vizualni i audiovizualni elementi te tekstualna objašnjenja dostupna na 24 službena jezika Europske unije.

Osim stalnog postava, organizirat će se i druge aktivnosti kao što su privremene ili putujuće izložbe, ali i brojna događanja, odnosno publikacije. Osim toga, cilj muzeja je da uz izložbe i posjete s vodičem izradi i pedagoški program koji će navesti posjetitelja da se zapita o svom pristupu europskoj povijesti i naslijeđu prenesenom u suvremeni svijet.

Otvorenjem Kuće europske povijesti u studenom 2016. posjet Europskom parlamentu dobit će novu dimenziju, što bi trebalo privući i oko 350 000 dodatnih posjetitelja godišnje. Stoga možemo zaključiti da je zgrada Eastman tijekom svoje duge povijesti očuvala svoj inovacijski duh u pogledu opreme, svoju predanost znanosti, kao i otvorena vrata širokoj publici. U tom smislu nije pretjerano reći da otvaranje Kuće europske povijesti u parku Leopold označava povratak njegovim korijenima.

Ključna literatura

Construire une Maison de l'histoire européenne. Un projet du Parlement européen, Luxembourg, Ured za publikacije Europske unije, 2013., str. 49.

S. Clark i J. Priestley, *Europe's Parliament, People, Places, Politics*, London, John Harper Publishing, 2012.

T. Demey, *Bruxelles, chronique d'une capitale en chantier*, 2. dio: *De l'Expo 58 au siège de la CEE*, Bruxelles, Paul Legrain, 1992.

C. Mazé, *La fabrique de l'identité européenne, dans les coulisses des musées de l'Europe*, Pariz, Belin, 2014.

Bilješke

¹ Revizorski sud, tematsko izvješće Revizorskog suda o politici institucija Europske zajednice o nekretninama, SL C br. C221/1, 3. rujna 1979.

² Rezolucija Europskog parlamenta od 24. listopada 1985. o infrastrukturi potrebnoj za održavanje sjednica u Bruxellesu, B2-1120/85.

³ Dvorana nije bila opremljena sustavom za elektroničko glasovanje, a nije bilo moguće ni izbrojiti poimenične glasove. Agence Europe, 28. travnja 1983.

⁴ Véronique Charléty, "L'invention du Musée de l'Europe, contribution à l'analyse des politiques symboliques européennes", *Regards sociologiques*, 27-28, 2004.

⁵ Camille Mazé, *La fabrique de l'identité européenne, dans les coulisses des musées de l'Europe*, Pariz, Belin, 2014.

⁶ Stručni odbor, *Glavne smjernice za Kuću europske povijesti*, Europski parlament, listopad 2008.

⁷ Taja Vovk van Gaal i Christine Dupont, "The House of European History", *Entering the minefields: the creation of new history museums*, zbornik radova sa znanstvenog skupa EuNAMus, 2012.

Odredba o odricanju od odgovornosti i o zaštiti autorskog prava

Za sadržaj ovog dokumenta odgovoran je isključivo njegov autor, a moguća mišljenja koja su u njemu iznesena ne predstavljaju nužno službeno stajalište Europskog parlamenta. Dokument je namijenjen zastupnicima i službenicima EP-a u okviru njihova parlamentarnog rada. Umnožavanje i prevođenje dopušteno je u nekomercijalne svrhe pod uvjetom da je naveden izvor, da je Europski parlament o tome unaprijed obaviješten i da mu je poslan primjerak teksta.

© Europska unija, 2016.

eprs@ep.europa.eu

<http://www.eprs.ep.parl.union.eu> (intranet)

<http://www.europarl.europa.eu/thinktank> (internet)

<http://epthinktank.eu> (blog)

